

Editorial

Kvalitativ psykologi

Alfred Sköld¹

¹ *Aalborg University, Department of Communication and Psychology, Teglgårds plads 1, 9000 Aalborg, Denmark (alfred@hum.aau.dk)*

Nærværende temanummer om *Kvalitativ psykologi* udspringer af en konference arrangeret af vidensgruppen *Qualitative Studies* på Aalborg Universitet i maj, 2021. Baggrunden for konferencen var en intention om at samle forskere fra rundt om i landet med henblik på at diskutere, hvad kvalitativ psykologi er, bør og kan. På trods af at pandemien medførte et halvt års udskydelse, og at konferencen til sidst blev afholdt online, var der både god stemning, høj kvalitet på oplæggene og bred appel til at fortsætte en tværvideenskabelig diskussion omkring teoretiske, empiriske og metodiske spørgsmål knyttet til kvalitativ forskning – også udenfor psykologien.

I forlængelse af konferencen i 2021 blev *Kvale-konferencen* derfor etableret som en årlig tilbagevendende begivenhed på baggrund af et konstruktivt samarbejde mellem Aalborg Universitet, Aarhus Universitet, Syddansk Universitet, Københavns Universitet, Roskilde Universitet og Danmarks Pædagogiske Universitet. Den første *Kvale-konference* afholdes på SDU i september, 2022 på temaet ”Brug og udvikling af teori i kvalitativ forskning”. Forhåbningen er, at konferencen netop formår at skabe en arena for inkluderende formidling og engagerende diskussioner inden for det kvalitative område i Danmark og øvrige skandinaviske lande.

Størstedelen af artiklerne i dette temanummer udspringer af opæg fra konferencen Kvalitativ psykologi, herunder *keynote*-forelæsningsne af Charlotte Højholdt, Klaus Nielsen og Svend Brinkmann. Diversiteten i temanummeret afspejler et bredt *Call for Papers*, der både søgte teoretiske bud på, hvad kvalitativ psykologi kan være, empiriske nedslag i den kvalitative psykologis brogede landskab og bud på fremtiden for kvalitativ forskning indenfor psykologien og dens tilgrænsende discipliner. Mange af artiklerne forholder sig både til teoretiske, metodiske og empiriske spørgsmål og præcise kategoriseringer og inddelinger af bidragene har vist sig vanskeligt. Rækkefølgen af artikler er dog motiveret af en gradvis mere empirisk orientering. I det følgende præsenteres temanummerets bidrag:

I artiklen *Hvad handler kvalitativ psykologi om? Henimod en deltagerpsykologi*, argumenterer **Svend Brinkmann** for, at kvalitativ psykologi udmærker sig ved en særlig kombination af intentionalitet og normativitet. Gennem tanker, følelser og handlinger retter vi os mod verden og hinanden. Den måde hvorpå vi gør dette, hævder Brinkmann, er ikke moralsk neutral, men infiltreret af en grundlæggende ”børhed”. Med udgangspunkt i påstanden, at intentionalitet og normativitet er to sider af samme mønt, udfolder Brinkmann senere distinktionen mellem deltager- og tilskuerpsykologi i bestræbelsen på, at definere genstandsfeltet for den kvalitative psykologi. Som mennesker og kvalitative psykologer er vi andet og mere end tilskuere – vi lever og deltager, og kun med dette udgangspunkt kan vi undgå at objektivere både os selv og andre. Den kvalitative deltagerpsykologi er ifølge Brinkmann en førstepsykologi, hvortil tilskuerpsykologien må indfinde sig som et nødvendigt, men sekundært supplement.

Klaus Nielsen udfolder en beslægtet tankegang i temanummerets anden artikel, *Kvalitativ psykologi som tilfældets psykologi*. Nielsens ærinde er en revitalisering af tilfældet, som et centralt erfaringsmæssigt omdrejningspunkt for kvalitativ psykologi. Med udgangspunkt i bl.a. Kierkegaard og Lyotard retter Nielsen en skarp kritik mod ”forvaltningens psykologi”, der mangler blik for at det meste og måske også væsentligste, vi oplever i livet, ofte kan karakteriseres som et tilfælde. Nielsen sporer denne tendens tilbage til den kognitive revolution og begrebsliggørelse af psyken som en maskine for informationsbearbejdning. Meget af det, der går under betegnelsen ’psykologi’ går ifølge

Nielsen glip af både kærlighed, sprog, historie, mening, emotioner, konflikter, bevidsthed, politik og økonomi – og her kan man jo rettelig spørge, hvad det så handler om? Ligesom Brinkmann tilskriver intentionaliteten en normativ dimension, hævder Nielsen, at en respekt for tilfældets betydning ikke fører til en art fatalisme, men omvendt påkræver en form for (an)svar. Tilfældet får først sin egentlige betydning i lyset af den måde, hvorpå vi forholder os til og tager konsekvenserne af det, og Nielsen fremhæver især de relationelle og sociale aspekter herved.

I temanummerets tredje artikel, *Den kvalitative psykologiens kraft til å forstyrre fenomenene*, argumenterer **Ingrid Johnsen Hogstad** for, at en af den kvalitative psykologis fornemmeste opgaver er at forstyrre og problematisere. I en tid hvor replikationskrisen hænger i mange lejre af det psykologiske landskab, er Hogstads argument om, at reproduktion af viden aldrig har været målet, særdeles interessant. Hogstad eksemplificerer sin påstand om, at den teoretiske underbygning analysen hviler på, har afgørende betydning for dens potentiale for at problematisere, ved at give to vidt forskellige bud på, hvordan vi fortolker børns sorgudtryk og forståelse af døden. Spørgsmålet om, hvor vidt vi anlægger et Piagetisk inspireret konstruktivistisk perspektiv eller en sociokulturelt inspireret analytik, viser sig afgørende for, hvordan vi fortolker og forstår denne vanskeligt tilgængelige empiri. Hogstads påstand om, at barnets erfaringer ikke kan forstås fyldestgørende med udgangspunkt, hvis vi udelukkende forstår psyken som en indre beholder, lægger sig op ad både **Brinkmanns** og **Nielsens** tanker om, hvordan mennesket primært er et levende væsen i en verden af andre.

Martin Vestergaard Kristiansens bidrag, *Fænomenologi som dvælen ved erfaringens merhed*, indskrives i den aktuelle diskussion om, hvordan fænomenologien kan og bør informere kvalitativ forskning. Kristiansens eget interviewstudie med personer, som lider af generaliseret angst, og hans forsøg på og udfordringer med at opnå righoldige beskrivelser af deres oplevelser, ligger til grund for en diskussion af, hvad vi som forskere stiller op med interviewmateriale og informanter, der ikke mangler et sprog, men derimod reproducerer særlige måder at tematisere deres oplevelser på. Kombinationen af en diagnostisk forståelseshorisont og udbredelsen af eksternaliserende mestringsstrategier har ført til en objektivisering af mental lidelse, som ifølge Kristiansen gør det tiltagende

vanskeligt, at ”dvæle ved det konkrete” og sætte ord på, *hvordan det er at ængstes*. Kristiansen udfolder hermed en fænomenologisk tilgang til feltet, som indeholder lige dele minutios opmærksomhed og mistænksom hermeneutik.

I temanummerets femte bidrag, *Kvalitativ forskning om situeret ulighed i skolen* fortsætter **Charlotte Højholt** diskussionen af metodologiske udfordringer for kvalitativ psykologi med fokus på forholdet mellem forskere og dem, de forsker med. I lighed med **Kristiansen** fremhæver Højholt med-forskningens og samarbejdets afgørende betydning. På forskellige måder er forskning noget, vi gør sammen med andre, og i linje med **Hogstads** artikel, fremhæves betydningen af at inddrage sociale betingelser for at forstå de udfordringer, som vores informanter kæmper med. Højholt empiriske udgangspunkt er et projekt om ulighed i skoleregi. Ulighed er ifølge Højholdt mere og andet end statistik; ulighed er situeret; det op- og udledes i sociale sammenhænge. Dette implicerer ikke, at kvalitativ viden udelukkende er lokalt forankret, men en nyttig påmindelse om, at det generelle og almene altid er tilstede og virker i det konkrete. Spørgsmålet er, om det ikke er et af den kvalitative forsknings fornemmeste opgaver, at beskrive og forstå denne bevægelse mellem det singulære og det universelle, samt den kulturelle mediering som til enhver tid forbinder dem?

Temanummerets sjette artikel, *Abduktive bevægelser mellem 'Mysterier' og 'My-Stories'* er skrevet af **Britta Møller** og retter blikket mod de bevægelser mellem brud og kontinuitet, som ifølge forfatteren kendetegner kvalitativ forskning. Med udgangspunkt i et længerevarende eksperimentelt og kollaborativt studie af læring i ældreplejen på en social- og sundhedsskole og pragmatisk filosofi, beskriver Møller hvordan forskerens ”levende resonanskasse” anvendes til at nuancere forståelsen for det, som umiddelbart fremtræder forvirrende og uforståeligt. I lighed med **Nielsen**, argumenterer Møller for, at det er mellemrummene, bruddene og i mødet med den empiri der udøver modstand, som udgør kilden til spændende og nytænkende forskning. Få af os tænker frivilligt – det er når verden i al sit kaos og mysteriositet trænger sig på, som vi tvinges til at forholde os til livet og verden. Afsluttende del af Møllers artikel viser, at den måde vi forholder os til og svarer på det uforståelige, ikke udelukkende er et eksistentielt anliggende, men både forskningsmæssigt og organisatorisk vedkommende.

Cecilie Marie Thøgersen og **Chalotte Glintborgs** artikel, *At udføre kvalitativ forskning med personer med kognitive funktionsnedsættelser - Metodiske udfordringer og styrker* undersøger de muligheder og udfordringer, som er forbundet med kvalitativ forskning omkring personer med kognitive funktionsnedsættelser. Moderne samfund generelt og kvalitativ forskning i særdeleshed, hviler ofte på antagelsen, at personer besidder grundlæggende evner til at kunne reflektere og udtrykke sig verbalt. I Thøgersen og Glintborgs perspektiv, er der et stort behov for ”indefra perspektivet” fra personer med disse vanskeligheder – både for at muliggøre anerkendelse og validering af, at dette er et fulgyldigt og ofte unikt blik på verden, og for at kunne tilbyde adækvat hjælp og støtte. På baggrund af mange års forskning indenfor feltet identificerer forfatterne seks overordnede temaer/grupper af udfordringer, som kræver tilpasning for at lave kvalitative studier med denne målgruppe. Thøgersen og Glintborg illustrerer hermed, hvordan generiske tilgange til forskningsinterviews sjældent er vellykkede – at bedrive kvalitativ forskning med personer med kognitive funktionsnedsættelser kræver både indsigt i de særlige problemstillinger, som denne gruppe kæmper med – og mod til at udfordre metodisk dogmatik.

På en beslægtet måde argumenterer **Aase M. Ottesen** i artiklen, *Fokus på det relationelle møde med personer med demens i demensrehabiliteringsindsatsen* for, at kvalitativ forskning kan spille en afgørende rolle når det kommer til at forstå de behov demente oplever, men ikke altid kan udtrykke. Ottesen skriver med udgangspunkt i musikterapien og en længereværende interesse for, hvordan musiske elementer kan anvendes til at øge kontaktfladen mellem omsorgsgiver og personen med demens. Artiklen sætter fokus på, hvordan værdighed og respektfuldhed i demensplejen kan understøttes gennem en personorienteret tilgang. Musikken bliver relevant, da den ofte vækker minder, erindringer og sider hos personen med demens, som ellers sjældent får mulighed for at blomstre. I lyset af at antallet demente er stadig stigende, og at ingen medicinsk behandling er tilgængelig, anses det afgørende at vi bliver bedre til at forstå hvordan det er at leve med sygdommen, herunder hvordan vi interagerer på en relationelt adækvate måder. I Ottesens perspektiv, er det ofte mindre vigtigt *hvad* en pårørende eller omsorgsgiver gør, men desto vigtigere *hvordan* det bliver gjort. I relationen er det også af at være lydhør overfor stemninger, og musikken er en måde hvorpå dette kan gøres.

Marie G. Laursen & Katja Sandbergs artikel *Impostor-fænomen blandt fremspirende voksne: En kvalitativ interviewundersøgelse af oplevelsen og håndteringen af impostor-fænomen*, sætter fokus på den diskrepans mellem objektiv kompetens og subjektiv oplevelse, som karakteriserer Impostor-fænomenet (IF). Forskningen på området har tidligere været karakteriseret ved et overvejende kvantitativt fokus, hvor man primært har undersøgt korrelationelle sammenhænge mellem IF og andre mentale lidelser. Det kvalitative studie, som artiklen er baseret på, fokuserer specifikt på IF i et ”fremspirende voksenliv”, og de udviklings- og identitetsmæssige udfordringer, som gør sig gældende her. Med rig inddragelse af interviewmateriale og en gennemført tematisk analyse illustreres, hvordan oplevelsen og håndteringen af IF er dybt vævet ind i aktuelle og kontekstuelle faktorer.

God læsning!

About the Author

Alfred Sköld, cand.mag. i filosofi, cand.psych., ph.d., er adjunkt i psykologi ved Institut for kommunikation og psykologi ved Aalborg Universitet. Alfreds ph.d.-afhandling omhandlede sorgens eksistentielle og etiske aspekter. Hans nuværende forskningsprojekt undersøger håbets betydning for unge klimaaktivister.